

ZAŁOŻENIA DUSZPASTERSKIE KSIĘDZA PIOTRA HALAKA, PROBOSZCZA PARAFII GRĘBOSZÓW 1907—1931

Sięgając do historii duszpasterstwa w diecezji tarnowskiej w XIX i w pierwszej połowie XX wieku, chcemy wydobyć z niej osobowość kapłana i duszpasterza na owe czasy bardzo ciekawą. Działalność bowiem ks. Piotra Halaka przypada na okres poważnych trudności i narastającej wciąż nowej problematyki kaznodziejskiej, katechetycznej i duszpasterskiej. Jego oddziaływanie wiąże się z czasami, w których dotychczasowe schematy pracy duszpasterskiej zostały zakwestionowane z powodu nowych prądów społecznych, politycznych i naukowych.

Całość działalności ks. P. Halaka została opracowana w ramach pracy magisterskiej pt. „Duszpasterstwo jako czynność społeczna na przykładzie działalności ks. P. Halaka w parafii Gręboszów (1907—1931)”. Celem niniejszego artykułu jest skrótowne przedstawienie tylko jednego elementu jego pracy duszpasterskiej, mianowicie założeń duszpasterskich. Za opracowaniem działalności duszpasterskiej ks. P. Halaka przemawiają następujące racje:

Po pierwsze: Osoba tego kapłana dobrze znana na terenie parafii, jest jeszcze mało znana wśród ogółu duchowieństwa i wiernych diecezji tarnowskiej. Brak jest bowiem jakiegoś problemowego opracowania, które pozwalałoby na szersze i dokładniejsze zapoznanie się z działalnością duszpasterską ks. P. Halaka.

Po drugie: Historia działalności duszpasterskiej konkretnego duszpasterza powinna pomóc zrozumieć ówczesną sytuację i warunki pracy duszpasterskiej w konkretnym środowisku społecznym.

Po trzecie: Praca duszpasterska ks. Halaka, jego osobista świętość, są pięknym świadectwem, jakie składa ten kapłan Seminarium Duchownemu, w którym zdobywał swoją formację. Jubileusz 150-lecia Seminarium Duchownego w naszej diecezji jest okazją, by przedstawić jej wiernych synów. Uroczystości jubileuszowe zbiegają się również z czterdziestą rocznicą śmierci tego wybitnego duszpasterza.

Przystępując do omówienia założeń duszpasterskich ks. P. Halaka, warto zwrócić uwagę na trzy sprawy naświetlające ten problem.

1°: Założenia duszpasterskie ks. P. Halaka wiązały się bardzo silnie z głoszeniem prawdy religijnej, powiedzmy jaśniej, z religią chrześcijańską, która w pełni jest realizowana w Kościele Katolickim. Ks. Halak był przedstawicielem Kościoła, a więc tym, który ma do dyspozycji zespół wartości religijnych, zawsze aktualnych, niezależnie od miejsca, czasu i okoliczności.

2°: Założenia duszpasterskie ks. Halaka muszą być rozważane na tle sytuacji konfliktowej, jaka się wytworzyła w parafii Gręboszów w związku z działalnością popularnego wówczas działacza ludowego Jakuba Bojki.¹ Do tego dołączyła się jeszcze sprawa zarzutów odnośnie do życia prywatnego poprzedniego proboszcza, ks. Kahla. Nie bez znaczenia było i to, że poprzednicy ks. Halaka byli pochodzenia szlacheckiego, w związku z tym ich sposób podejścia do wiernych odznaczał się niejednokrotnie brakiem szacunku, zrozumienia, a nawet lekceważeniem ich potrzeb duchowych i materialnych.² Takie postępowanie proboszczów utwierdzało wiernych w przekonaniu, że księża trzymają tylko z panami, a gardzą chłopami.

Na terenie parafii Gręboszów przed przybyciem ks. Halaka nie spotykamy się ze zjawiskiem zbliżania się duszpasterzy do ludu.³ Autorytet kapłana zarówno osobisty, jak i społeczny wyraźnie zmalał, kiedy wierni dowiedzieli się, że ks. Kahl żyje niemoralnie.⁴ Ks. Halak znalazł się więc w bardzo trudnej sytuacji — musiał bowiem najpierw uspokoić parafian, zbliżyć ich do duchowieństwa, a następnie przekonać, że ksiądz może żyć przykładnie, w bliskim kontakcie z wiernymi, niezależnie od ich pochodzenia czy wykształcenia.

Jeżeli dzisiaj, w czterdzieści lat po jego śmierci, cała parafia o nim mówi, do niego się modli i uznaje go za świętego, to niewątpliwie stało się to dzięki jego założeniom duszpasterskim, które w pełni zdały egzamin.

3°: Założenia duszpasterskie ks. Halaka z pewnością należy rozważyć w oparciu o jego wychowanie seminaryjne. Wychowanie i wykształcenie

---

¹ Jakub Bojko jako aktywny członek Polskiego Stronnictwa Ludowego „Piast” organizował na terenie parafii Gręboszów liczne wiece, w których brali udział działacze ludowi z Galicji oraz mieszkańcy okolicznych wiosek. Mgr W. Łysik, Wspomnienia o ks. Halaku, s. 3.

² R. Karczmarczyk, Wspomnienia o ks. Halaku, s. 2; J. Bojko, Okruszyny z Gręboszowa, cz. 1, Lwów 1911, s. 25.

³ J. Bojko, Okruszyny z Gręboszowa, cz. 2, s. 35 (rękopis, arch. paraf. w Gręboszowie).

⁴ Zarzuty odnośnie do prywatnego życia ks. Kahla nie są możliwe do przyjęcia, gdyż nie ma dostatecznie przekonujących dowodów na ich potwierdzenie. Fr. Szabla, Wspomnienia o ks. Halaku, s. 2; 10 wywiadów z parafianami. Parafianie, którzy osobiście znali ks. Kahla, zaprzeczyli, jakoby ks. Kahl miał dwoje dzieci ze służącą.

księży w interesującym nas okresie pozostawało pod nadzorem rządu austriackiego. Wiemy, że rząd austriacki nie był zbyt zainteresowany starannym wykształceniem i wychowaniem dobrych katechetów i duszpasterzy. Ideałem był kapłan-urzędnik, dobry gospodarz robiący interesy. Sprawy duszpasterskie były traktowane przez rząd austriacki raczej marginesowo. Kuria Diecezjalna w Tarnowie nie mogła wiele zrobić, jeśli idzie o zarządzenia duszpasterskie i katechetyczne. Sprawy nauczania religii i odprawiania nabożeństw były niejednokrotnie paraliżowane poleceniami rządu. Życie religijne parafian zależało więc przede wszystkim od gorliwości duszpasterza, od jego troski o sprawy Boże.

Wynika z tego jasno, że działalność duszpasterska ks. Halaka, a zwłaszcza jego założenia duszpasterskie były owocem jego osobistej pracy, przemyśleń i aktualnych warunków. Kapłan ten rozpoczął w parafii Gręboszów nowy styl pracy duszpasterskiej. Postawił na pierwszym miejscu sprawy Boże, religii i moralności parafian. Zajęcia gospodarcze, tak bardzo modne wśród ówczesnych duszpasterzy, pozostawił wyłącznie służbie plebańskiej, co więcej, podczas gdy okoliczni proboszczowie otrzymywane dochody z gospodarstwa przeznaczali na swój własny użytek, ks. Halak utrzymywał gospodarstwo po to, by wyżywić siebie, służbę plebańską i przeszło trzydziestu biedaków, którzy mieszkali i żywili się w przygotowanym dla nich pomieszczeniu.⁵ Dużą część dochodów w postaci pieniężnej i materialnej przeznaczał na utrzymanie Seminarium Duchownego w Tarnowie. Przesyłał również pokaźne sumy na cele dobroczynne, a także na misje.

Styl duszpasterski ks. Halaka odznaczał się trzema cechami: a) prostotą życia, b) fundamentalnością pracy, c) zbliżeniem do ludu. Prostota życia nie oznacza, rzecz jasna, prostactwa manier, lecz poprzestawanie na małym. W referacie dla księży, członków Unii Apostolskiej, której był współzałożycielem, napisał: „życie nasze kapłańskie winno być wypełnione pracą, umartwieniem, powinno być podobne do życia okolicznych, biednych parafian“.⁶ Rzeczywiście stopa życiowa ks. Piotra nie była wyższa od stopy życiowej ówczesnego biednego chłopca gręboszewskiego.

Ks. P. Halak w swojej pracy duszpasterskiej nastawił się nie tyle na błyskotliwe, ale przejściowe w skutkach poczynania duszpasterskie, ile raczej na pracę pasterską, podstawową i przez to trwałą, w szczególności na katechizację i konfesjonał. Przekazywane treści religijne starał się utrwalić i pogłębić przy pomocy religijnych książek i czasopism.⁷

⁵ Mgr W. Łysik, Wspomnienia o ks. Halaku, s. 4; J. Bojko, Okruszyny z Gręboszowa, cz. 2, s. 35; S. J. Bugajska, Wspomnienia o ks. Halaku, s. 1.

⁶ Ks. P. Halak, Życie kapłana, Referat wygłoszony na spotkaniu członków Unii Apostolskiej w Wojniczu 1919 roku.

⁷ Mgr W. Łysik, Wspomnienia o ks. Halaku, s. 5; J. Bojko, Okruszyny z Gręboszowa, cz. 2, s. 38.

Zbliżenie do ludu, to trzecia cecha stylu duszpasterskiego tego kapłana. Życie i cała jego działalność duszpasterska i społeczna stały się odpowiedzią na zarzuty radykalizmu społecznego, tak mocno zakorzenionego na terenie parafii Gręboszów.⁸ Dzięki zbliżeniu do ludu⁹, dzięki zainteresowaniu się potrzebami parafian zarówno duchowymi, jak i materialnymi, dzięki wyjściu z plebanii na wieś między ludzi, ks. Halak zyskał sobie i Kościołowi nie tylko parafian, ale przede wszystkim działaczy ludowych tej miary, co Jakub Bojko.¹⁰

W świetle powyższych uwag nasuwa się pytanie, jakie były założenia duszpasterskie ks. Halaka, proboszcza parafii Gręboszów?

Otóż, po dokładnym przeanalizowaniu jego listów pisanych do księży, członków Unii Apostolskiej, pamiętnika, kroniki parafialnej oraz wspomnień napisanych przez parafian po śmierci swojego świątobliwego proboszcza, nietrudno zauważyć, że ks. Halak w swojej pracy duszpasterskiej położył akcent na cztery dziedziny:

1. życie kapłańskie;
2. życie religijne parafian;
3. życie moralne parafian;
4. potrzeby materialne parafian.

ŻYCIE KAPŁAŃSKIE

Ks. P. Halak po przybyciu do parafii Gręboszów 13 marca 1907 roku napisał na pierwszej stronie swojego pamiętnika takie słowa: „Boże, daj, aby moje poświęcenie i ofiara oraz Twoja łaska skruszyły serca moich zagubionych parafian“; na tej samej stronie nieco dalej: „Nie parafia dla mnie, ale ja dla parafii“.¹¹

Jednym więc z pierwszych założeń dotyczących przede wszystkim życia kapłańskiego było niewątpliwie wielkie oddanie się na służbę wszystkim parafianom. Wiedział on o podziale parafian na dwie zwalczające się grupy, mianowicie: na zwolenników ruchu ludowego z Jakubem Bojką na czele oraz parafian stojących po stronie duchowieństwa. Ta ostatnia grupa na terenie parafii Gręboszów była nieliczna, biorąc pod uwagę udział mężczyzn.¹² Ks. Halak stanął na stanowisku pojednania wszystkich parafian, którzy widząc jego nieangażowanie się w spr-

⁸ S. A. Mazur, Wspomnienia o ks. Halaku, s. 2; M. Tomuś, Wspomnienia o ks. Halaku, s. 1; J. Bojko, Okruszyny z Gręboszowa, cz. 2, s. 25.

⁹ J. Bojko, Okruszyny z Gręboszowa, cz. 2, s. 27.

¹⁰ Mgr W. Łysik, dz. cyt. s. 5; Wywiad nr 2 (kobieta lat 67); Wywiad nr 5 (mężczyzna lat 63).

¹¹ Ks. P. Halak, Pamiętnik 1907—1914, s. 1.

¹² Mgr W. Łysik, s. 3; Wywiad nr 7 (kobieta lat 61); Wywiad nr 5 (mężczyzna lat 63).

wy polityczne, jego poświęcenie, w krótkim czasie zaufali mu i powoli zaczęli się uspokajać.¹³

Chcąc skutecznie oddziaływać na parafian pełnych podejrzeń co do praktykowania celibatu przez kapłanów, oburzonych postępowaniem ks. Kahla¹⁴, ks. Halak na innym miejscu pamiętnika napisze: „Bez świętości posłannictwo moje w Gręboszowie będzie bezskuteczne“.¹⁵ Aby należycie zrealizować to założenie zwrócił w swoim życiu szczególną uwagę na środki prowadzące do świętości. W jednym z listów do pewnego kapłana, członka Unii Apostolskiej, tak pisze: „Nasze naśladowanie Jezusa Chrystusa winno przejawiać się w praktykowaniu cnót ewangelicznych pokory, posłuszeństwa, czystości i ubóstwa“.¹⁶

Parafia Gręboszów posiadała na swoim terenie ludzi wrogo ustosunkowanych do duchowieństwa.¹⁷ Ks. Halak zdawał sobie sprawę, że najlepszym sposobem zjednania sobie tych ludzi będzie nie modna wówczas walka duchowieństwa z ludźmi opowiadającymi się za ruchem ludowym, ale miłość, wyrozumiałość i przebaczenie. Aby o tym nie zapomnieć, napisał w brewiarzu takie słowa:

„Naprzeciw złości miłość siej,
Modlitwę wrogom będziesz nieść —
Chociażby też przyszło i przelać krew,
Za świętą sprawę ją przelać chciej“.¹⁸

Dotychczasowe uwagi odnośnie do pierwszego założenia duszpasterskiego ks. Piotra pozwalają dostrzec w nim trzy bardziej jeszcze szczegółowe wymagania pod adresem życia kapłańskiego. Są to:

- a) poświęcenie dla parafian,
- b) świętość osobista,
- c) miłość i przebaczenie.

Ad a) Postępowanie ks. Halaka, jego stosunek do biednych i chorych wyraźnie odbiegał od postępowania innych księży, pracujących w tym czasie w parafiach. Świadczą o tym takie chociażby słowa jednego z parafian: „Takiego księdza jeszcze nie mieliśmy“.¹⁹ Parafianie zgodnie podkreślają, że ks. Halak, zwłaszcza w czasie pierwszej wojny światowej,

¹³ J. Bojko, Okruszyny z Gręboszowa, cz. 2, s. 21.

¹⁴ J. Sokół, Wspomnienia o ks. Halaku, s. 1; Wywiad nr 8 (mężczyzna lat 62).

¹⁵ Ks. P. Halak, Pamiętnik, s. 5.

¹⁶ Na życzenie ks. biskupa Wałęgi, aby kazał swoje ciało po śmierci pochować w Gręboszowie, ks. P. Halak oświadczył: „Ks. biskup rządził mną za życia, niech rządzi i po mojej śmierci“. Ks. M. Gądek, Wspomnienia o ks. Halaku, s. 2; S. Jarosz, Wspomnienia o ks. Halaku, s. 3.

¹⁷ Wywiad nr 10 (kobieta lat 65); Wywiad nr 9 (kobieta lat 62).

¹⁸ S. K. Tomasiak, Wspomnienia o ks. P. Halaku, s. 2; S. A. Mazur, Wspomnienia o ks. Halaku, s. 3.

¹⁹ J. Bojko, Okruszyny z Gręboszowa, cz. 2, s. 23; J. Kalafarski, Wspomnienia o ks. Halaku, s. 2.

wykazał wiele ofiary i poświęcenia, a „tego mu nigdy nie zapomniemy“²⁰ — powiedział jeden z parafian. Na uwagę zasługuje fakt również podkreślany przez parafian, że kapłan ów udzielając pomocy, czynił to zawsze bezinteresownie.²¹ Jego praca duszpasterska była trwałym służeniem drugiemu człowiekowi. Czynił dobrze ludziom nie dlatego, że tak życzył sobie biskup, ale dlatego, że chciał naśladować Chrystusa Pana. Wspieranie ubogich, chorych, rozdawanie wszystkiego co miał, wynikało z jego założeń, przemyśleń i dlatego w tym czasie było czymś wyjątkowym.²²

Ad b) Ks. P. Halak w realizacji swojej świętości oparł się na Ewangelii. Częsta modlitwa, czuwanie nocne, nocna adoracja Najświętszego Sakramentu, codzienne rozmyślanie, czytanie Pisma św., tygodniowa spowiedź, dokładne przestrzeganie zasad Uni Apostolskiej — oto środki, za pomocą których wypracowywał swoją świętość.

Ad c) Szczególną potrzebą parafii Gręboszów było kierowanie się miłością i przebaczeniem. Ks. Halak zastał przecież parafię bardzo skłóconą, rozbitą na obozy. Aby się nie narazić żadnej ze stron, musiał początkowo uważać, żeby nie stać się zwolennikiem któregoś z istniejących na terenie parafii obozów.²³ W związku z tym nie posługiwał się słowami: wróg, nieprzyjaciół.²⁴ Parafianie byli bardzo wrażliwi na słowa księdza, poprzednicy ks. Piotra traktowali ich bowiem bardzo często szorstko i opryskliwie, w czasie kazania parafianie byli porównywani do nierozumnych zwierząt. Stosunek ks. Halaka do nich był zupełnie inny, kazania swoje napełniał szacunkiem dla każdego człowieka, troską o jego zbawienie.²⁵

ŻYCIE RELIGIJNE PARAFIAN

Ks. Halak po przybyciu do Gręboszowa zauważył, że życie religijno-moralne parafian osłabło.²⁶ Na ten temat tak pisze w pamiętniku: „W niedziele i święta mam w kościele kilka zaledwie starych babek i dość sporą grupę dzieci“.²⁷ Okazało się, że już przed jego przyjazdem do parafii część parafian zrażona do ks. Otowskiego przestała chodzić do koś-

²⁰ Mgr W. Łysik, s. 4.

²¹ Wywiad nr 1 (kobieta lat 60); Wywiad nr 10 (mężczyzna lat 68).

²² S. Bugajska, Wspomnienia o ks. Halaku, s. 2; Wywiad nr 9 (kobieta lat 62).

²³ W tym czasie było modne angażowanie się księży w walkę licznych stronnictw politycznych. Ks. P. Halak umiejętnie unikał zarzutu, że popiera jedno z nich. Mgr W. Łysik, s. 8.

²⁴ J. Kalafarski, s. 3; Wywiad nr 5 (mężczyzna lat 65).

²⁵ Mgr W. Łysik, s. 6.

²⁶ J. Bojko, Okruszyny z Gręboszowa, cz. 1, s. 23; Tenże, Okruszyny z Gręboszowa, cz. 2, s. 15.

²⁷ Ks. P. Halak, Pamiętnik, s. 14.

ciola parafialnego, inna znów grupa uczęszczała do kościoła sąsiedniej parafii.²⁸ Ten odpływ parafian gręboszowskich do innych parafii powiększył się jeszcze, kiedy przyszedł do parafii ks. Kahl. Byli i tacy parafianie, którzy nie chodzili do kościoła parafialnego, gdyż jak mówili: „ks. Kahl krzyczy na nas i bardzo nas przezywa“.²⁹

Ks. Halak wiele uwagi przywiązywał do ożywienia spełniania praktyk religijnych na terenie całej parafii; miał tu na myśli takie praktyki, jak chrzest dziecka, pierwsza komunія św., bierzmowanie, ślub kościelny i pogrzeb katolicki.³⁰ Wszystkie te praktyki nie tylko świadczą o lojalności katolika wobec Kościoła i religii, ale także wywołują pewne zmiany w jego sytuacji życiowej i społeczno-religijnej. Chrzest wprowadza mieszkańca parafii do społeczności religijnej, lokalnej, sąsiedzkiej i ogólnokościelnej. Pogrzeb znów wyprowadza ze społeczności. Pierwsza komunія św. i bierzmowanie wpływają na zmianę pozycji w grupie parafialnej. Ślub kościelny wprowadza w nowy stan życiowy. Działalność duszpasterska ks. Piotra skoncentrowała się na tych właśnie praktykach. Dokonywało się to przede wszystkim przez życie liturgiczne, do którego kapłan ten przywiązywał wielką wagę.³¹

Do zasług jego należy również troskliwe opiekowanie się biblioteką bracką, którą ustawicznie powiększał i zapełniał nowymi pozycjami religijnymi. Czynił to w myśl założenia, iż „prawda nie tylko z kazania, ale także i z książki pochodzi“.³²

Chcąc natomiast rozbudzić silniej życie religijne parafian, postanowił uczynić to przy pomocy jeszcze jednego środka, mianowicie przez różne stowarzyszenia religijne, brackie, przez kółka religijne o charakterze młodzieżowym. W tym celu zaraz na początku swojej działalności duszpasterskiej w Gręboszowie zachęcał parafian, aby zapisywali się do Bractwa św. Anny, Różańca, Kółka Eucharystycznego.³³ Rozbudzenie ruchu organizacji religijnych na terenie parafii, przeżywającej kryzys wiary, przywiązanie do Kościoła i duchowieństwa, miało duże znaczenie społeczne i wychowawcze. Organizacje religijne spełniały bowiem dwie podstawowe funkcje: integracyjną i wychowawczą.³⁴ Ks. Halak zwracał przy tym uwagę, by do organizacji religijnych przyjmowani byli ludzie aktywni, najbardziej wpływowi i oddani sprawom wiary.³⁵

²⁸ J. Kalafarski, s. 5; Wywiad nr 4 (kobieta lat 67).

²⁹ J. Bojko, Okruszyny z Gręboszowa, cz. 2, s. 35.

³⁰ Ks. P. Halak, Pamiętnik, s. 17.

³¹ J. Kuciemba, Wspomnienia o ks. Halaku, s. 3; S. K. Tomasik, s. 3.

³² Ks. P. Halak, Życie katechety a nauka religii, Referat wygłoszony na kongregacji dekanalnej w Żabnie 1925 r.

³³ J. Kalafarski, s. 2; ks. M. Gądek, s. 11.

³⁴ J. Sornowski, Organizacje, ich cele i zadania, Lwów, 1910, s. 45.

³⁵ M. Seruś, Wspomnienia o ks. Halaku, s. 2; A. Lechowicz, Wspomnienia o ks. Halaku, s. 1; Wywiad nr 9 (kobieta lat 62).

Organizacje założone i pielęgnowane przez ks. Piotra wywierały duży wpływ na pogłębienie życia religijnego, zbliżenie do Boga, zrozumienie spraw Kościoła. Co więcej, organizacje religijne w znacznym stopniu przyczyniały się do wytworzenia więzi parafialnej, obejmowały bowiem wszystkie wioski, a także przedstawiciele wszystkich stanów, płci i wieku. Zebrania, spotkania opłatkowe, imieninowe dawały okazję do zainteresowania się różnymi sprawami, problemami nie tylko w skali parafii, ale diecezji, kraju.

ŻYCIE MORALNE PARAFIAN

Mówiąc o życiu moralnym ludności wiejskiej musimy zdawać sobie sprawę, jaki jest jej stosunek do religii. Otóż okazuje się, że religijność ludu wiejskiego ma na ogół charakter tradycyjny, płytki i uczuciowy. Jest ona raczej sprawą życia zbiorowego, a dopiero wtórnie indywidualnego. Z tego płynie dalsza konsekwencja utożsamiania jej z polskością: „Polak a katolik to jedno”.³⁷

Na terenie parafii Gręboszów życie moralne parafian cechowało kilka podstawowych braków, które ks. Halaka napełniały wielkim smutkiem. „Wśród parafian gręboszowskich mam wielu pijaków, ludzi skąpych, chciwych, rozwiązłych, złodziei, którzy łączą się i tworzą bandy rabunkowe. Bardzo modne stały się wystawne wesela, kończące się zwykle krwawymi bójkami. Nawet na prymicjach miejscowego księdza wywiązała się bójka, która zakończyła się śmiercią jednego z parafian”.³⁸ Ks. Halak dochodzi do wniosku, że przyczyną takiego stanu rzeczy były braki od strony nauczania i wychowania, zwłaszcza wychowanie i nauczanie religijne młodzieży i dzieci były zaniedbane. Jedną z przyczyn takiej rzeczywistości tworzył brak współpracy pomiędzy księdzem a nauczycielami miejscowej szkoły. Kierownik szkoły wrogo nastawiony do ks. Kahla, bardzo niechętnie odnosił się początkowo również do ks. Halaka. Doceniając znaczenie zgodnego współdziałania szkoły i księdza zaczął ten rozważny kapłan od pozyskiwania dla parafii władzy szkolnej.³⁹

Spotkania z dziećmi i młodzieżą z okazji niedzielnych mszy świętych czy rekolekcji były nieraz niemożliwe z powodu miejscowego kierownika szkoły. Ksiądz był traktowany jako urzędnik państwowy, składający przysięgę na wierność cesarzowi, a nie jako sługa Boży i przedstawiciel Kościoła. Ks. Halak własnym postępowaniem, taktem, musiał wyrobić sobie

---

³⁶ K. Morstin Górska, Formacja religijna w dwudziestoleciu, „Znak” 5/40/1957, s. 410.

³⁷ S. Czarnowski, Kultura religijna mieszkańców wsi, Poznań 1925, s. 90—95.

³⁸ Ks. P. Halak, Pamiętnik, s. 13.

³⁹ J. Bojko, Okruszyny z Gręboszowa, cz. 2, s. 18; J. Kuciemba, s. 2.

autorytet i osobisty szacunek u miejscowej inteligencji. Zdawał sobie sprawę, że tylko w ten sposób uda mu się pozyskać czynniki wychowawcze na terenie parafii.

Wychowanie religijno-moralne dzieci i młodzieży a także i starszych stało się wielką ideą pracy duszpasterskiej ks. Halaka. W „Gazecie Niedzielnej“ napisał: „Wychowanie religijno-moralne, to wszczepianie Chrystusa w życie ludzkie, budowanie żywego Kościoła w duszach ludzkich. Samo wychowawcze nauczanie religii, chociażby najidealniejsze, nie jest jeszcze wychowaniem religijnym, ale tylko jednym z jego środków. Potrzeba jeszcze czegoś więcej. Z wykształceniem umysłu musi iść w parze wykształcenie serca“.⁴⁰

POTRZEBY MATERIALNE PARAFIAN

Działalność duszpasterska ks. Halaka sprzed pierwszej wojny światowej przypadła na okres szczególnie trudny dla chłopów galicyjskich.⁴¹ Na terenie parafii Gręboszów sytuacja materialna wielu ludzi była bardzo ciężka: duża ilość dzieci, brak funduszu na ich kształcenie, mała ilość ziemi, częste wylewy Wisły i Dunajca — wszystko to, jak powiada Jakub Bojko, stało się przyczyną wielkiej nędzy i zacofania parafian gręboszowskich.⁴²

Ks. P. Halak po zapoznaniu się z palącymi potrzebami materialnymi parafian postanowił realizować słowa napisane w Księdze Izajasza proroka: „Rozkazuję tobie, abyś otworzył rękę bratu twemu potrzebującemu i ubogiemu“.⁴³ Parafianie gręboszowscy pamiętają, że ks. Halak ten rozkaz Boży wypełniał do końca życia.⁴⁴ Z całą świadomością i odpowiedzialnością udzielał pomocy biednym i opuszczonym. Jako przedstawiciel Kościoła Katolickiego znał naukę Kościoła odnośnie do spraw społecznych i skrupulatnie wcielał ją w życie. Interesował się encykliką Leona XIII w tej kwestii, bolał nad tym, że na terenie Galicji, a później wyzwolonej Polski sprawy te nie znalazły większego zrozumienia u rządu i warstw posiadających.⁴⁵ Stąd sam na terenie swojej parafii dążył do złagodzenia napięcia, dysproporcji występujących pomiędzy bogatymi a biednymi parafianami. Od wszystkich parafian domagał się aktywnej

---

⁴⁰ Ks. P. Halak, życie religijno-moralne parafian, „Gazeta Kościelna“ 31 (1920), nr 5, s. 13.

⁴¹ Zob. K. Bartoszewicz, Dzieje Galicji i jej stan przed wojną w wyodrębnieniu, Warszawa 1917, s. 85—87; F. Bujak, Galicja t. I, Kraków 1908, s. 57—59; Fr. Bujak, Wieś zachodniogalicyska u schyłku XIX wieku, Lwów 1904 r., 110—111; J. Burszta, Społeczeństwo i karczma, Warszawa 1951, s. 75—79.

⁴² J. Kalafarski, s. 4; J. Bojko, Okruszyny z Gręboszowa, cz. 2, s. 48.

⁴³ S. J. Bugajska, s. 3; M. Seruś, s. 1.

⁴⁴ J. Kalafarski, s. 10.

⁴⁵ Ks. Józef Chrzęszcz, Ks. P. Halak, Tarnów 1932, s. 23.

postawy wobec cierpiących i opuszczonych i ani przez chwilę nie łudził się, że reforma ustroju gospodarczego i społecznego nastąpi szybko i z korzyścią dla ludności wiejskiej.⁴⁶

Teoretyczne założenia ks. Halaka znalazły zastosowanie w praktycznym jego życiu, w działalności charytatywnej.⁴⁷ Pomagając biednym czynił to w duchu Chrystusowym i w łączności z Kościołem, gdyż jego działalność charytatywna była nacechowana miłością bliźniego i wielką bezinteresownością. Kiedy udzielał pomocy, czynił to zawsze bez rozgłosu, raczej anonimowo, zawsze w trosce o człowieka.⁴⁸ Świadczy o tym wypowiedź jednego z parafian: „Każdego człowieka szanował, wyczuwał jego potrzeby, wspierał go tak, żeby ten się nie krępował, że coś otrzymuje za darmo, troszczył się o wszystkich parafian, nawet o Żydów“.⁴⁹ W jego działalności charytatywnej spotykamy zasadę hierarchii potrzeb, a przede wszystkim zasadę racjonalności. Świadczenie pomocy obejmowało przede wszystkim ludzi naprawdę potrzebujących, bez względu na przynależność partyjną. Wszelka okazywana przez parafian pomoc była przeważnie podbudowana zachętą proboszcza, jego osobistym przykładem.⁵⁰

Analiza wyżej wymienionych założeń duszpasterskich ks. Piotra Halaka pozwala nam stwierdzić, że odpowiadały one zamówieniu społecznemu okresu, w którym żył. Dzięki temu właśnie osiągnęły zamierzony skutek — przełamanie oporu i niechęci do Kościoła i duchowieństwa, ożywienie życia religijnego parafii, wzmocnienie więzi parafialnej, zintegrowanie parafian wokół Kościoła, proboszcza.

SUMMARY

We can penetrate into the pastoral activity of Piotr Halak the person of the parish of Gręboszów by taking into consideration his ideas, methods, mediums, and results of his work.

This article attempts to show his pastoral ideas, which in turn predetermined a choice of methods and the pastoral mediums.

---

⁴⁶ Ks. M. Gądek, s. 2.

⁴⁷ Działalność charytatywna, pisze ks. Majka, „to taki rodzaj działalności dobroczynnej, w którym główną rolę odgrywa motyw chrześcijańskiej miłości bliźniego“. Działalność charytatywna powinna ponadto opierać się na następujących zasadach:

- a) zasada działania w duchu Chrystusowym i w łączności z Kościołem,
- b) pokora działania,
- c) zasada humanizmu,
- d) zasada hierarchii potrzeb, wartości i celów.

Ks. J. Majka, Akcja charytatywna jako czynność społeczna, Lublin 1965 (maszynopis), s. 45—46.

⁴⁸ J. Bojko, Okruszyny z Gręboszowa, cz. 2, s. 27.

⁴⁹ Tamże, s. 37; Wywiad nr 7 (kobieta lat 61).

⁵⁰ Ks. St. Kurek, Wspomnienia o ks. Halaku, s. 2; ks. J. Jarosz, Wspomnienia o ks. Halaku, s. 1; Wywiad nr 10 (mężczyzna lat 68).

The analysis of the declarations of the parishioners written after the death of Piotr Halak, parochial chronicles, memoirs, reports exposed in the presence of the members of the Apostolic Union, permits us to formulate four pastoral ideas in the following aspects.

1. The spiritual life of the priests.
2. The religious practice of the parishioners.
3. The moral life of the parishioners.
4. The satisfaction of the material needs of the parishioners.

These ideas were the result of his own deliberations, they were closely related to the social, political and religious situations existing in the parish of Gręboszów at the time.

The validity and quality of his ideas, as seen by their actuality and ability to satisfy the needs of the faithful, resulted in the positive declarations of the parishioners, after his death.

The fortieth anniversary of the death of Piotr Halak corresponds with 150-th anniversary of the Seminary in Tarnów, where his pastoral activity took root.